

„БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ВСІХ“ ч. 2.

КОНАН ДОЙЛЬ.

Сестра стяжка.

З пригод Шерльока Хольмса.

Львів, 1924.
З друкарні Ставропігійського Інституту.

Пестра стяжка.

Переглядаючи свої нотатки, що стосуються семидесяти цікавих справ, підчас яких я студював на протязі восьми років спосіб поступовання свого приятеля Шерльока Хольмса, знахожу багато дуже трагічних, трохи комічних, а по більшості дивно не звичайних. Нема ані одної графаретної, що треба пояснити тим, що Хольмс, працюючи скорійше яко аматор, а не зарібник, ніколи не починав слідства в справах не оригінальних і не загадкових. Поміж тими всіма справами не можу знайти ані одної більш оригінальної справи, як та що стосується добре знаної в графстві Саррей родини Ройльот'ів Стоок Морен.

Випадки, за які хочу оповісти, зайшли в початках мого приятелювання з Хольмсом, коли ми ще кавалерами мешкали разом при вулиці Бекер. Власне міг би оголосити їх скорійше, колиб не пообіцяв, що заховаю їх в таємниці, тільки в минулому місяці звільнила мене від слова чести несподівана смерть тієї, якій я дав слово мовчання. Наступила хвиля подати відомости до ширшого загалу про ті події тим більше, що о смерті доктора Грімсбі Ройльот'а поширилися чутки, що надали тій справі характер більш поважнійший, ніж вона мала в дійсности.

Було то в початку квітня 1883 року; збудившись одного певного ранку, я зобачив перед

своїм ліжком Шерльока Хольмса вже в повнім одягу.

— Дуже мені прикро, що мушу тебе збудити, Ватсоне — казав він — але вже така наша доля сьогодні. Пані Хедзон пустила в рух цілий дім; вона мусила зірватися з ліжка і тому помстилася на мені і на тобі.

— Але що сталося? Горить чи що?

— Ні, є клієнтка, молода дівчина, що прибула в стані найвищого хвилювання і неодмінно хоче побачитися зі мною. Чекає на мене в вітальні. Коли дівчина справді приносить нам цікаву справу, — я певний того — ти бажавби стежити за її перебігом з самого початку; з огляду на те, я постановив тебе збудити, щоби ти нічого не стратив.

— Мій любий, я був би в розпуці, колиб ти мене не збудив.

Я поспішно одягнувся і за кілька хвиль увійшов разом зі своїм приятелем до вітальні. Там знайшли ми жінку в чорному убранню з густою вуалькою на лиці; вона сиділа на кріслі біля вікна і при нашій появі встала.

— Добридень пані — ласкаво сказав Хольмс. — Назвиско мое — Шерльок Хольмс, а ось пан доктор Ватсон, мій найкращий приятель і спільник, в присутності якого пані може зі мною говорити так щиро, ніби то я був один. Прошу пані ближче до вогню, а я скажу подати вам філіжанку гарячої кави, бо бачу, що ви дріжите від зима.

— То не від зима — відповіла жінка тихим голосом, переминаячи місце.

— А від чого?

— Зі страху, пане Хольмсе, сказала би навіть з переляку.

При сих словах піднесла вуальку і ми спостерігли, що справді вона була в стані надзвичайного хвилювання: лице її запало, шкіра була смертельно бліда, очі стрівожені. Виглядала на жінку років трийцяти, але волосся її передчасно посивішало, в цілій постаті був помітний упадок сил і втома. Шерльок спостеріг все те відразу, з одного погляду.

— Най пані не боїться, — сказав він прихильно, дотикаючи рівночасно рукою її плеча — ми все швидко зясуємо, я переконаний того. Мені здається, що пані приїхала залізницею?

— Хіба ви знаєте мене?

— Ні, але бачу білет з поворотом в вашій лівій рукавичці. Ви виїхали з дому рано і їхали до стації довший час американом по лихій дорозі.

Жінка здригнулася і зі здивованням подивилась на мого товариша.

— В сьому нема жадної таємниці, люба пані — сказав Хольмс з усміхом. — Лівий рукав вашого жакета забруджений в семи місцях; знаки сі ще свіжі: тільки американ може так заляпати, особливо коли сидишь з лівої сторони фірмана.

— Не знаю вашої методи виводів, але ви відгадали. Покинула дім перед шестою, прибула до Ледергеда в двайцять на сему, а до Ватерльоо — першим потягом. Довше я не витримаю, збожеволю, коли то не скінчиться. За вас, пане Хольмсе, я чула багато від пані Феринтош, якій ви помогли в тяжкій справі.

Вона ж дала мені і вашу адресу. Ах, пане, чи зможете ви і мені допомогти, чи зможете принаймні кинути хоч трохи світла в ту темряву, що мене оточує? Зараз я не могла би вас винагородити, але за місяць чи за два, я одружуся і буду розпорятися своїм майном, а тоді ви переконаєтеся, що я вмію бути вдячною.

Хольмс підійшов до бюрка, взяв нотатник і подивився.

— Феринтош — сказав він. — Ах! так, вже згадав, там ходило о дядьку з опалями. Здається мені, що се було ще не за твоїх часів, Ватсоне. Запевняю вас, пані, що охоче візьмуся за вашу справу, як свого часу взявся за справу вашої приятельки. Не будемо говорити за гонорар; моя професія сама в собі носить нагороду. Прошу вас звернути мені тільки видатки, які я понесу, і то тоді, коли вам буде догідно. А зараз прошу ласкаво оповісти цілу свою справу, не опускаючи жадної подробиці, що могла би служити до вияснення справи.

На жаль — відповіла гостя — моє становище дуже тяжке як раз тому, що мої побоювання не узасаднені, а мої підозріння спираються на такі слабкі підстави, що навіть той, від якого я маю право вимагати помочі і поради, уважає їх за маячення нервової жінки. Справді він того не говорить, але я се ясно бачу з його потішаючих відповідей, з його поглядів повних співчуття. Однак мені було сказано про вас, пане Хольмсе, що ви вмієте читати в глибині людського серця, може хоч ви дасте мені раду як усунути грізну небезпеку.

— Я вже цілий переїнявся в слух.

— Назвиско моє—Гелена Стоонер і мешкаю я у свого отчима, остатнього нащадка одної з найстарших саксонських родин в Англії, Ройльот'ів оф Стоок Морен, родини, що оселилася на західних околицях Саррея.

Холмс притакнув головою.

— Назвиско мені відомо—сказав він.

— „Колись то ся родина була одною з найзможнійших в Англії, а землі її тягнулися на північ аж до Беркширу.

„Однак в минулому століттю наступили чотирі покоління марнотратників і гультяїв. З земель нічого не лишилося, опріч кількох акрів ґрунту та старого двохсотлітнього дому, обтяженого гіпотечними боргами. Остатній власник провадив в нім нужденне життя зруйнованого магната; однак син його, доктор, мій отчим добре зрозумів, що треба відірватися від того оточення і виїхав до Калькути, де в наслідок професійних здібностей і міцного характера придбав численну клієнтелю. Під впливом гніва, який викликала крадіж у нього, він забив свого служника-індуса і ледве не був присуджений на кару смерти. Кілька років він просидів у вязниці, а потім вернув до Англії похмурий і лютий.

„Під час побуту в Індії доктор Ройльот одружився з моєю матерю, панею Стоонер, ше молодю вдовою по генералові артилерії в Бенґалії. Сестра моя, Юлія і я були близничками і було нам по два роки, коли мати одружилася подруге. Вона була заможня, бо мала тисячу фунтів стерлінґів річної ренти; доктору Ройльот'ові вона записала маєток з умовою, щоби ми з ним мешкали і щоби на випадок нашого одружіння він

видавав нам ренту в висоті, яку сама визначила.

„Швидко по нашім повороті до Англії моя мати вмерла, будучи забитою в залізничній катастрофі під Крев, вісім років тому. З того часу доктор Ройльот занедбав свою практику в Лондоні і забрав нас з собою до старого дому в Стоок Морен.

„Матернього мастка нам цілком вистачало і здавалося, що не буде жадної перешкоди до щасливого життя.

„Однак несподівано в характері нашого отчима сталася страшна зміна. Замість того, щоб набувати людську дружбу і відвідувати сусідів, він замкнувся в собі і виходив тільки для того, щоби заводити сварки з кождим, кого тільки зустрічав.

„Запальчивість характеру, що межує з божевіллям, була зрештою в спадщині у чоловіків його родини; що до отчима, то мені здається, що ся хиба ще збільшилася від перебування в гарячій полосі.

„Минулого тижня кинув коваля з моста у річку. Отчим не має жадних приятелів за виїмком циганів, бо дозволив сим волоцюгам отаборитися на кількох акрах землі, покритих порослями, що залишилися з давніших дібр; натомість цигане приймають його дуже гостинно і він з ними навіть подорожує цілими тижнями. Отчим також має любов до певних індійських звірят; наприклад, тепер він тримає пантеру і павіяна, що будучи не на привязі, являються пострахом для селян так само, як і їх пан.

„З того, що я оповіла, ви можете бачити, що ні я, ні моя нещаслива сестра Юлія не мали

приємного життя. Сестра моя мала тільки трийцять років, як вмерла, а між тим волосся її почали сивішати, як і мої.

— Ваша сестра вмерла ?

— Так, два роки тому ; власне про її смерть я і хочу оповісти.

Коло Героу мешкав тітка, неodrужена сестра мати, панна Гонората Вестфейль, яку час од часу нам дозволялося відвідувати. Юлія два роки тому проводила у неї свято Різдва Христова і там зазнайомилась з майором фльоти і з ним заручилася. Отчим, довідавшись за се, не ставив її жадних перешкод. Однак за два тижні перед весіллям відбулася страшлива драма, що позбавила мене одинокої товаришки“.

Шерльок Хольмс сидів заглиблений в фотелю, мав заплющені очі і голову, що лежала на подушці ; однак в сю хвилю відчинив очі і кинув погляд на свою клієнтку.

— Попрошу вас оповісти мені з найменшими дрібницями про те, що сталося — сказав він.

— Се мені дасться легко, бо кожда хвиля тієї жахливої ночі лишилась як вирита в моїй пам'яті. Як я вже згадувала, дім є дуже старий, а замешкується тільки одно крило. Спальні розміщено в партері, а сальонові покої в середнім павільоні. Перший спальний pokій займає доктор Ройльот, в другім спала моя сестра, а в третім — я. Покої не сполучуються поміж собою, але дверима всі виходять в спільний коритар. Чи я поясняю виразно ?

— Знаменито.

— Вікна тих трьох покоїв виходять на великий травник. В ту фатальну ніч, коли вмерла

моя сестра, доктор Ройльот рано пішов до свого покою, однак не поклався, бо незабаром Юлія відчула запах індійських сигар, яких він звичайно палив. Той запах непокоїв її і сестра прийшла до мене; якийсь час ми розмовляли про її одружіння. По одинадцятій годині вона встала, щоби іти до себе, але затрималася в дверях, питаючи:

— Чи не чула ти, Гелено, ніколи свисту серед ночі?

— Ніколи — відповіла сестра.

— Припускаю, що ти в сплячому стані не моглаби свистати? Чи не так?

— Очевидно, але через що ти питаєш?

— Тому, що останніми ночами чула коло третьої над ранком виразний тихий свист. Я сплю дуже легко і то мене збудило. Не можу зрозуміти звідки він походить чи з сусіднього покою чи від травника перед вікнами? Отже хочу знати чи і ти чула сей свист?

— Ні. Певно то сі кляті цигане, що блукають по парку.

— Може бути. Однак коли сей звук їде з травника, то я дивуюся через що ти його не чула.

— Бо я не сплю так легко, як ти.

— Ну, то менше з тим зрештою — додала сестра, посміхаючись, і вийшла, а за хвилюкю я почувала, що вона замкнула двері на ключ.

— Перепрошаю — сказав Хольмс — чи ви завше замикаєте на ключ двері від спальні.

— Завше.

— А через що власне?

— Здається мені, що я вже згадувала, що

доктор тримає пантеру і павіяна, і ми тільки тоді були спокійні, коли двері наші були замкнені на ключ.

— Натурально. Прошу вас, пані, оповідати далі.

— Я не могла спати в ту ніч. Турбував мене непокій, якесь то неясне передчуття нещастя. Оскільки ви памятаєте, сестра і я були близничками, а вам відомо, як міцні вузли, що лучать дві такі близькі душі. Час був страшний. Буря завивала переразливо, а потоки дощу з шелестом плили по шибках вікон. Нагло серед шуму бурі я почула розпучливий крик переляканої жінки, відразу пізнала голос сестри. Зіскочила з ліжка, завинулася шалем і вибігла на коритар. В хвили, як я відчиняла двері, здалося мені, що я почула тихій свист такий самий, про який мені говорила сестра, а за один мент пізніше дійшов до мене міцний звук ніби то кинутого на землю металю. Далі поволі відчинилися двері від покою моєї сестри. Перелякана я затрималась, не знаючи що станеться. При світлі лампи, що вісила в коритарі, я побачила в дверях сестру, смертельно бліду, що благальними рухами просила помочи; вона хиталася як людина, що міцно упилася. Я кинулася до неї, схопила в обійми, але ноги підігнулися під нею і вона упала на землю. Сестра вилася в найстрашніших муках, всі члени її були конвульсійно покручені. Відразу мені здалося, що вона не пізнає мене, але коли я похилилася над нею вона крикнула голосом, якого я во віки не забуду: „Ох! Боже, Гелено! То була стяжка! Пестра стяжка!“ Очевидно сеотра ще щось хотіла сказати, здавалося, що вона своїм витяг-

нутим пальцем прагне пробити стінку покоя доктора, але конвульсії її знову схопили і вона не управилася анічого вимовити.

Я вискочила в коритар, кличучи отчима і зустріла його в шляфроку в той мент, як він поспішно виходив зі свого покою. Коли ми вернулися до сестри, вона була непритомна. Доктор вляв в уста її коняку, надіслав по лікаря з села, але все було даремно. Життя поступово виходило з неї і сестра умерла, не повернувши до свідомости. Ось такий жахливий був кінець моєї уюканої сестри.

— Перепрошаю — сказав Хольмс — чи ви певні того, що чули свист і металевий відголос? Чи моглиби ви дати слово чести?

— Те саме питання поставив мені слідчий суддя. Я переконана, що чула, але може бути, що серед шуму бурі і еха, що лунало по старому дому, я могла помилитись.

— Чи ваша сестра була одягнена?

— Ні! На ній нічого не було, окріч нічної сорочки. В правій руці вона тримала рештку сірника, а в лівій пуделко з сірниками.

— Се доводить, що вона хотіла запалити світло і роздивитися по покою. То дуже важлива подробиця. Який же результат мало слідство?

— Слідчий суддя перепровадив його дуже дегально, бо дивне і незрозуміле поступовання доктора Ройльот'а було добре відомо в цілім графстві; однак не пощастило викрити безпосередньої причини смерти. З мого свідчення виходило, що двері було замкнено внутрі; що до вікон, то вони мали старосвіцькі віковниці з залізними полосами, які замикалися що вечера. Ста-

ранно оглянено мури, але ніде не знайдено ані найменшої щилини, дуже детально обсліджено підлогу, але також нічого не знайдено. Хоч комин був і широкий, але замикався на певній висоті чотирма міцними залізними штабками. Нема жадного сумніву, що в спальні, коли трапився випадок, нікого не було oprіч сестри. Кінець-кінцем на її тілі не було жадного знаку насильства.

— А отрута?

— Лікарі звернули на се увагу, бо також мали підозріння на отруту, але нічого абсолютно не знайшли.

— Отже як ви думаєте, з якої причини вмерла ваша нещаслива сестра?

— Я переконана, що вона вмерла в наслідок перераження і нервового потрясення. Але, що її так вразило, не маю поняття.

— Чи були тоді цигане в парку?

— Були, їх завше там досить.

— А яку думку насувають вам ті слова о перстрій стяжці?

— Думаю зараз, що то тільки якесь то маячення, під впливом шалу, що його викликав переляк; здавалося мені, що може вона пригадала собі раптом циганів в парку, а кольорові хустки і стяжки, що носять їхні жінки, насунулі моїй бідній сестрі сей незрозумілий, дивний крик.

Хольмс похитав головою, як чоловік, що не задовольняється поясненням.

— Все се видається мені дуже таємничим. Прошу вас, говоріть далі.

— „Минули два роки, життя мое було до остатнього часу ще самітнішим, як раніше.

Однак перед місяцем давній мій приятель заручився зі мною. Називається він Ермітедж, Персі Ермітедж; є молодшим сином пана Ермітедж'а з Крек Уетер, близько Рідінгу. Отчим не ставив перешкод і ми мали на весні побратися. Два дні тому в західньому крилі нашого дому розпочаті реставраційні роботи і при тому виявилася потреба пробиття стінки мого покою. Тому я примушена була перенестись до покою, де вмерла моя сестра і спати на тому ж самому ліжку, на якому і вона спала. Ви тільки уявіть собі мій переляк, коли минулої ночі я не сплю і думаю про нещасливу долю моєї сестри, а тут нагло посеред нічної тиші я почула легкий свист, а скоріше сичання, що було сигналом її смерті. Зірвавшись з ліжка і запаливши лампу, я оглянула цілу кімнату, але нічого не зауважила. Однак через непокій, я не могла заснути, ледве наступив день я потайки взяла коней із заїзду „Під короною“, що знаходиться проти нашого дому і поїхала до Ледергед, а звідти прибула сьогодні рано тільки щоби поговорити з вами і засягнути вашої поради.

— Добре зробили — відповів мій приятель. Запановало довге мовчання, під час якого Хольмс, підперши підборіддя, вдивлявся в огонь комина.

— Дуже темна справа — сказав він нарешті. — В ній є багато незнаних мені подробиць, а перше як постановити що робити далі, я мушу знати всі деталі. Однак ми не маємо до страти ані жадної хвили. Наколиби ми поїхали ще сьогодні до Стоок Морен, чи можна булоби оглянути ті покої, без відома вашого отчима.

— Звичайно; він казав, що виїде сьогодні до міста в важливій справі. Певно цілий день його не буде і він нам не перешкодить. Правда, ми ще маємо служницю, але вона стара і дурна, і її легко можна буде усунути на кілька часу.

— Чудово. Чи нічого не маєш против сієї поїздки, Ватсоне?

— Абсолютно нічого.

— Тоді їдемо разом. А ви, пані?

— Коли я вже в місті, то мушу полагодити кілька справ і верну полудневим потягом, так що буду в саму пору, щоби прийняти вас.

— Ви можете рахувати на нас зараз же після полудня. Я також маю справи до полагодження. Чи не схочете з нами поснідати?

— Ні, дуже дякую; мушу йти. Тепер, коли ви все знаєте, я значно заспокоїлася. До скорого побачення.

Гостя спустила вуаль на обличчя і вийшла.

— Ну, що скажеш на се, Ватсоне? — спитав Хольмс, кидаючись на фотель. — Справа видається мені дуже темною. Коли те, що вона говорила, правда, коли підлога і стіни не порушені, а доступ через двері, вікно і комин був неможливий, то нема жадного сумніву, що сестра в хвилину смерти була тільки сама в покою. Але як витлумачити той нічний свист, чи сичання, і дивні слова небіжки.

— Нічого не розумію.

— Коли взяти на увагу сей свист в ночі і присутність банди циганів, що удержують близькі стосунки з доктором, то можна припустити, що йому булоби цікавим перешкодити шлюбу пасербиці. Слова помираючої о стяжці

і нарешті факт, що панна Гелена Стоонер чула металевий відголос, який походив, може, від того, що вийняли одну з залізних штаб при віконницях, все те переконує мене, що як раз з цього боку треба шукати вияснення таємниці.

— Однак якаж роля циганів?

— Цілком собі не можу уявити.

— Твої висновки зовсім не переконуючі.

— Абсолютно поділяю сю твою думку, і тому власне сьогодні ми їдемо до Стоок Морену. Хочу на місці переконатись, чи можна побороти перешкоди, що заплутують цілу справу. Але, що там до лиха?

Сей окрик мого товариша викликало нагледчинення дверей і вхід чоловіка незвичайного зросту. Його одяг був якоюсь особливою мішаниною убрання джентельмена і рільника; на ньому був довгий сурдут, циліндр і високо піднесені камаші; в руках він держав мисливський батіг. Незнайомий був остільки високий, що капелюх його не проходив у двері, і остільки широкий в раменах, що своєю постатю заповнював цілий отвір дверей. Його широке обличчя, пооране тисячами зморшек і опалене сонцем виявляло найпоганіші пристрасті. Погляд незнайомого по черзі переходив на кожного із нас. Його западі очі, з жовтими білками, гачковатий і гострий ніс справляли вражіння якогось старого хижого птаха.

— Хто з вас Шерльок Хольмс? — спитав дивний чоловік.

— Я, прошу вас; однак дуже бажавби знати з ким маю честь говорити — сказав мій товариш, затримаючи зимну крів.

— Доктор Грімсбі Ройльот, оф Стоок Морен.

— Дуже мені приємно — відповів Хольмс солодкавим тоном; — прошу вас ласкаво сідати.

— І думати о тім не хочу. Моя пасербиця була тут. Я стежив за нею. Що вона вам оповідала?

— Погода як на сю пору є якоесь дуже зимна — відповів Хольмс.

— Що вона вам оповідала? — заверещав скаженно старець.

— Казала мені, що крокуси в сьому році будуть дуже гарні — тягнув далі мій приятель.

— Га! значить ви не хочете мені відповідати — закричав наш гість приближаючись до нас і вимахуючи багатом. — Знаю вже тебе, лайдаче! Чув вже за тебе. Ти — Хольмс.

Мій приятель посміхнувся.

— Ти — Хольмс, що втручався в чужі справи.

Мій приятель продовжував посміхатися.

— Ти Хольмс, чистильник чоботів зі Скотленд-Ярду (бюро Лондонської поліції).

На сей раз Хольмс голосно зареготався.

— Ви мене цікавите. Але прошу вас ласкаво, як будете виходити, то добре зачиніть двері, бо ви наражаєте нас на протяг.

Піду зараз же, як оповім все, що маю в печінках. Забороняю вам втручатися в мої справи. Знаю, що панна Стоонер була тут: стежив за нею! Я дуже небезпечний для кожного, хто мені ставить опір. Дивіться, панове!

Він швидко підійшов до комина, взяв опаленою рукою гачок до грубки і зігнув його вдвоє.

— Отже тримайтеся від мене далеко! — сказав він, виходючи великими кроками.

— Симпатичний, добродій, що й казати — засміявся Хольмс. Правда я не в таким велетнем, як він, але колиб він довше залишився, то переконавсяби, що стискання моєї руки дорівняється силі його долоні.

Кажучи так, він підняв залізний гачок і легко його випростував.

— Дивіться, люде добрі, що за зухвалість уважати мене за звичайного поліціанта! Ся подія додав цікавості усій справі. Хочу сподіватися, що наша клієнтка не відпокутує за свою

неуважність, що дала себе вистежити. А тепер, Ватсоне, скажемо подати собі сніданя; по сніданню підемо до лікарського товариства, де певно знайдемо корисні вказівки.

Коло першої години Шерльок Хольмс повернув. В руках він тримав блакитну картку з цифрами і записками.

— Бачив заповіт небіжки — сказав він. Щоби його добре зрозуміти, треба було обрахувати теперішню вартість депозитів, про яких там говориться. Цілий прибуток, що в хвили смерти жінки доктора виносив близько тисячі фунтів стерлінгів становить тепер тільки 750 фунтів з приводу спадка вартости рілльничих продуктів. Кожда з дочок, що має одружитися, дістає 250 фунтів ренти. Очевидна річ, що колиб обидві одружилися, сей симпатичний добродій мусівби задовольнитися маленькою сумою. Навіть шлюб тільки одної панни вже зробивби велику луку в його прибутках. Отже, мої розвідки мають значіння, коли ясно доводять, що доктору Ройльот'ові була рація перешкоджувати одружінню своїх пасербиць. А тепер, Ватсоне, справа стає важливою, і ми не мусимо гаяти часу, тим більше, що старий вже знає, що ми нею займаємось. Негайно сідаємо на візника і їдемо на двірець Ватерльоо. Опріч того, я бувби тобі дуже вдячний, колиб ти поклав до кишені револьвер. Елей № 2. є чудовим аргументом проти добродіїв, що можуть зігнути удвоє залізний гачок до грубки. Візьми також щітку до зубів і в дорогу. Ми управились сісти на потяг, що відїздив до Ледергеда; там ми винаняли фіру і негайно вирушили в дорогу.

Мій товариш сидів, зложивши на грудях руки навхрест і про щось уперто думав. Раптом здригнувся, вдарив мене по рамені і, показуючи наперед, сказав:

— Дивись!

Я побачив густий парк, що поступово вносився в гору. Поміж деревами показався сірий ґонтовий дах дуже старого дома.

— Стоок Морен? — спитав Хольмс.

— Так, пане, то дім доктора Ґрімсбі Ройльот'а — відповів фірман.

— Там розпочали реставраційні роботи — сказав мій товариш — власне туди їдемо.

— Коли панове хочуть дістатися до дому, то ближче буде перейти через той бар'єр, а потім стежкою через поля туди, де ходить якась то пані, — так нам радив фірман.

— Здається мені, що то панна Стоонер — зауважив Хольмс, прикриваючи очі долонею, щоб краще бачити. — Так — додав він, звертаючись до візника — то добра рада. Ходім! Заплативши за фіру, ми висіли, а наш фірман завернув до Ледергеда.

— Нехай сей хлопець думає, що ми архітекти і приїхали сюди на роботи, так буде краще — сказав Хольмс, перескочивши через бар'єр. — Добридень, панно Стоонер. Як бачите, ми вміємо додержувати слова.

— Чекала на вас з великою нетерпеливістю! — говорила панна, вітаючи нас гарячим стисканням руки. — Все складається, як найкраще. Доктор Ройльот поїхав до міста і певно до вечера не поверне.

— Ми вже малиприємність з ним зазнайо.

миться — сказав Хольмс. В кількох словах він оповів про візиту доктора. Панна Стоонер зблідла як хустка.

— Боже мій! Значить він стежив за мною.

— Очевидно.

— Коли він такий мудрий, то я ніде не можу бути безпечною. Що він скаже, як верне?

— Нехай однак він пильно уважає, бо може натрапити на ще мудрійшого. Сеї ночі ви му-сите зачинити двері від свого покою на ключ. Наколиб він схотів ужити насильства, ми вас відвеземо до Героу. А зараз, не будемо гаяти часу і просимо вас показати покої, що їх ми маємо оглянути.

Дім був з сірого каміння, подекуди вже покритого мохом, і складався з головного павільона і двох крил, збудованих по обох боках у вигляді півкулі. В однім з тих крил всі вікна були понищені і забиті дошками, а западлий дах надавав дому вигляд руїни. Середня часть не була в кращому стані, але праве крило здавалося більш новим; фіранки у вікнах і блакитний клуб диму, що виносився з комину, вказували, що та часть будинку замешкана. Коло мура стояло руштування, мур був пробитий, однак не було жадного робітника. Хольмс перейшовся вздовж і вширш травника, що з рештою зле утримувався і з найбільшою увагою обдивився вікна зовні.

— Здається мені, що се вікно від вашого покою, вікно в середині від покою вашої сестри, а вікно, що є найблищим від головного павільона, належить до покою доктора Ройльот'а.

— Так. Але тепер я мешкаю в середньому покою.

— Поки тривають роботи... Але здається мені, що реперація сього мура не була так нагло потрібна?

— Абсолютно ні; що до мене то се в тільки претекст, щоб змусити мене до зміни покою.

— А!.. се досить правдоподібно. Другий бік сього крила займає коритар, на який виходять усі покої; чи так?.. Припустимо навіть, що в ньому в вікна.

— Так, але дуже маленькі і завузькі. Через них нікто не може увійти.

— В кождим разі, коли ви і ваша сестра замикали на ніч двері на ключ, з того боку нікто не міг дістатися. Може ви будете ласкаві піти у свій pokій і звідти зачинити віконницю.

Майна Стоонер виконала те бажання, а Хольмс, докладно оглянувши відчинене вікно, всілякими способами пробував виламати віконницю, але даремно.

Ніде не було ані найменшої щпарі, через яку можна булоби встромити ніж, щоби усунути залізну штабу. Взавши побільшуюче шкло, Хольмс оглянув завіси, але вони були з грубого заліза і міцно всаджені у мур.

— Гм — заклопотано сказав він — усі мої висновки виходять з хибної основи. Нікто не міг увійти, коли віконниці були замкнені. Подивимось, чи не дадуть нам яких вказівок оглядини середини покою.

Через невеличкі двері ми увійшли до побіленого вапном коритара, куди виходили двері від спальні.

Хольмс відразу вступив до того покою, де мешкала на той час панна Стоонер і де вмерла її сестра.

Покій був гарний, з невисокою стелею і мав великий комин, як то звичайно буває в старовинних будинках.

В одному куті стояла комода з темного дерева, в другому — вузьке біле ліжко, наліво було вікно і туалетовий столик. Отсі три предмети, два крісла з тростини та кавалок килима становили ціле умеювання.

Хольмс відсунув одне крісло в кут, сів на ньому і мовчки роздивлявся по всіх кутках і закутках покою, ніби то бажав заховати у своїй пам'яті найдрібніші подробиці.

— Куди веде сей дзвінок? — спитав нарешті, показуючи на шнур завішаний в головах ліжка; кінець шнурка спадав просто на подушку.

— В покій служниці.

— Сей шнур видається новішим від решти умеювання.

— Так, його повісили вже менше більше два роки тому назад.

— Припускаю, що то було зроблено на бажання вашої сестри.

— Ні, здається мені, що вона ніколи його не уживала. Ми звикли обходитися без помочі служниці.

— Зайвою витратою було завішувати такий добрий шнур. А зараз з вашого дозволу огляну підлогу. Хольмс поклався впрост на підлогу і знову через лупу детально оглянув усі шпари. Оглянув навіть усі стінки, потім підійшов до ліжка, обдивився його на всі боки, рівнож і мур,

біля якого воно стояло. Зрештою взяв шнурок від дзвінка і потягнув.

— А се що! фальшивий?

— Хиба не дзвонить?

— Ні, він навіть не примоцований до дроту.

О! се вже починає мене цікавити. Дивіться дзвінок причеплено да гачка, тут же над вентилятором.

— То дивна річ! Ніколи сього не зауважала.

— Цікаво, цікаво! — буркнув Хольмс, потягаючи за шнурок. — В сьому покою є дуже дивні речі. Наприклад, що за ідіот архитект, що зробив вентилятор в стіні поміж двома покоюми, коли мусів його помістити у зовнішньому мурі?

— Сей вентилятор є також новий — відповіла панна Стоонер.

— А саме як новий, менше більше з того часу як шнур від дзвінка? — спитав Хольмс.

— Так, се було зроблено тоді, коли провадились різні дрібні реперації.

— Цікаві були ті роботи; шнур від неіснуючого дзвінка і вентилятор, не відсвіжуючий повітря. Прошу вас дозволити оглянути сусідній pokій.

Кімната доктора Грімсбі Ройльот'а була більшою від тієї, що занимала його пасербиця; умеблювання було також дуже невибагливе. Залізне ліжко, полиця повна книжок, переважно наукових, фотель коло ліжка, деревляне крісло під стінкою, круглий стіл і велика скриня були головними предметами меблів. Хольмс повільно обійшов pokій, оглядаючи кожду річ дуже уважно.

— Що се? — спитав він, ударяючи рукою у віко скрині.

— Особисті папери мого отчима.

— А!.. чи ви їх бачили?

— Тільки один раз, кілька років тому. Памятаю, що скриня була повна тих паперів.

— Чи нема там випадково kota?

— Ні, що то за дивний здогад?

— Але, подивігься, пані, сюди... а се що? І він показав на подойник з молоком, що стояв на скрині.

Ні, у цілому домі не маємо kota... але маємо пантеру і павіяна.

— О! так! очевидно! Пантера є тільки відміною котячого роду. Однак уявляю собі, що подойника молока не вистачить їй. Тут щось є... дуже бажавби дізнатися, що саме.

Він прикучнув перед деревляним кріслом і з найбільшою увагою оглядав його.

— Дякую. Вже не маю жадного сумніву — сказав, встаючи і ховаючи лупу до кишені. — Ого! ось предмет дуже цікавий!

Хольмс показав на батіжок, що висів коло ліжка, і був так звязаний, що на кінці творив рухому петлю.

Здається мені, панно Стоонер, що я вже оглянув все докладно і за вашим дозволом вийдемо зараз через дім.

Ніколи ще я не бачив на чолі мого приятеля такої темної хмари, як тепер, коли ми покидали поле його оглядин. Кілька разів ми перешли по траві, не насмілюючись з панною Стоонер порушити його замислення, коли нарешті він сам перервав мовчання,

— Панно Стоонер — сказав він — ви му-
сите в найтрібніших подробицях стосуватися
до моїх вказівок.

— Точно виконаю, можете бути певним.

— Справа є остільки важливою, що ви му-
сите бути рішучою. В гру входить ваше життя.

— Я вам довіряю абсолютно.

— Перш за все мій приятель і я мусимо
переночувати в вашому покою.

Здивовання панни Стоонер дорівнювало мійому.

— Так треба. Зараз скажу для чого. То
є заїзд, що ми його звідси бачимо?

— Так, то заїзд „Під короною“.

— Дуже добре. Певно звідти видно сі вікна?

— Натурально.

— Коли ваш отчим верне, будьте ласкаві
замкнутися в своїм покою під виглядом міґрені.
Потім, як він піде до своєї спальні, відчиніть
віконницю і поставте у вікні лямпу, що буде
служить нам гаслом і, забравши з собою все, що
для ночлегу потрібне, ви підете до свого давнього
покою. Не маю сумніву, що не зважаючи на ре-
пераційні роботи, ви зможете там переспати
одну ніч.

— О так, певна річ.

— Решта належить нам.

— Однак, що ви заміряєте?

— Переночуємо в вашім покою, щоби від-
крити причину відголосу, що так вас перелякав.

— Здається мені, що ви вже відкрили ту
причину і цілком певні себе — сказала панна
Стоонер, кладучи йому руку на рамені.

— Може бути.

— Отже скажіть, на милість Богу, що спричинило смерть мої сестри?

— Хочу мати певніші доводи, а потім вже скажу.

— Може ви мені принаймні скажете, чи маю я слухність, припускаючи, що сестра вмерла з переляку.

— Не думаю і припускаю, що причина більше реальна. А тепер ми з вами мусимо розлучитися, бо наколиб доктор Ройллот вернув і застав нас тут, всі наші зусилля зійшлиби на нівець.

Ми легко дістали в заїзді „Під короною“ два покої на першому поверсі; з вікон сих покоїв було видно браму садиби Стоок Морен і замешкане крило будинку. Під вечір ми побачили як вертав Ройллот. За кілька хвиль потім світло, яке заблищало між деревами, показало нам, що, власник старого замка вже був в однім з покоїв.

Довкола нас залягла темрява.

— Знавш що, Васоне — відізвався нагло Хольмс — я дуже вагаюсь, чи брати тебе з собою сією ніччю. Ся виправа заповідається дуже небезпечною.

— Чи можу бути тобі корисним?

— Більше, як тільки корисним.

— Тоді я йду разом.

— Дуже тобі дякую.

— Ти згадав про безпеку. Очевидно тобі пощастило зібрати більше вказівок, як мені.

— Ні, але думаю, що я більше застановлявся. Те, що я бачив, бачив і ти рівнож.

— Я нічого не спостеріг гідного уваги, опріч шнурка від дзвінка і то не можу зрозуміти яку він має ціль?

— Бачив також і вентилятор ?

— А якже, однак подібна комунікація поміж двома покоями не видається такою надзвичайною річчю. Зрештою, вентилятор такий маленький, що навіть шнур не легко можна просунути через нього.

— Ще перед тим як вступити до того дому, я мав переконання, що знайду вентилятор.

— От тобі раз! Через що се ?

— Пригадуєш собі, що панна Стоонер казала нам, що сестра чула запах сигар доктора Ройльот'а. Се і подало мені думку, що поміж двома покоями мусить бути якась комунікація, але очевидно дуже маленька, бо про неї в протоколі слідчого судді нічого не сказано.

— Щож ти в тім вентиляторі бачиш незвичайного ?

— Гм, принаймні то є дуже цікавий збіг обставин. Уряджують над ліжком вентилятор, завішують шнур, а жінка, що спить в тім ліжку, вмирає незрозумілою смертю... Чи се не вражає тебе ?...

— Не вбачаю в сьому жадного звязку.

— Ти нічого дивного не помітив що до ліжка ?

— Ні.

— Воно примоцовано до підлоги. Се не робиться без приводу.

— Очевидно.

— Отже панна Стоонер не могла пересунути свого ліжка: воно мусило завжди стояти під вентилятором і шнурком, говорю шнурком, бо дзвінка там не було.

— Слухай! — сказав я — поволі починаю

розуміти твої здогади. Ми прибули дуже своєчасно, щоб перешкодити страшному злочину.

— Дуже страшному і дуже обміркованому. Коли лікар вступає на злу дорогу, він перетворюється в найстрашнішого злочинця, бо йому служить зимна крив і наукове знання. Чекаючи на підтвердження моїх висновків, покуримо люльку і подбаємо кілька годин думати о речах менш сумних

Близько 9 ої години світло, що блищало поміж деревами, згасло і в напрямку Стоок Морен запанувала тиша і повна темрява. Промайнули дві довгих години. Нарешті вибила 11-та і в ту ж хвилину яркий блиск розігнав темряву.

— Наш сигнал! — сказав Хольмс, зриваючися на рівні ноги — се світло безперечно походить із середнього вікна.

Виходячи з заїзда, він пояснив служнику, що ми йдемо ночувати до знайомого. За хвилину пізніше ми були на гостинці керуючись світлом, що було нам за провідника в нічній виправі, а ледоватий вітер бив нас по обличчю.

В мурі, що окружав парк, було стільки виломів, що ми легко дісталися до середини парку. Незабаром перейшли ми травник і вже намірялися влізти через вікно до покою як раптом з альтанки вискочив якийсь жахливий карлик, кинувся на траву, скрутився в клубок, а потім зібрався, побіг і зник в темряві.

— Боже Великий! — прошепотів я — ти бачив?

Хольмс був як й я дуже здивований і нервово потиснув мене за руку. Однак зараз же зтиха засміявся і сказав мені до уха:

— Симпатичний будинок! то — пав'ян. Ми

цілком забули про улюблеників доктора. Він ще мав і пантеру; може незабаром і її почуємо на своїх раменах!

Признаюся, що мені стало значно спокійніше, коли ми з Хольмсом опинилися в покою. Мій товариш замкнув потику віконницю, поставив лампу на столі і обдивився наоколо. Все було як і в день, ніщо не змінилося. Тоді, наблизившись до мене навшпиньках, Хольмс прошепотів мені до вуха остільки тихим голосом, що я заледве міг чути.

— Найменший шелест погубивби всі наші заміри.

Скинув головою, даючи до зрозуміння, що я почув його слова.

— Мусимо згасити світло, бо його можна побачити через вентилятор.

Відповів рухом.

— Не спи, бо можеш за се заплатити життям. Треба, щоби револьвер у тебе був під рукою; я сяду на ліжку, а ти сідай на кріслі.

Поклав револьвер з краю, на столі. Хольмс приніс з собою довгу, тонку палицю і поставив її коло себе. Поруч поклав сірники і кавалок свічки, потім згасив лампу і ми залишилися в повній темряві. Ніколи не забуду того денервуючого чування.

Часом з парку до нас долітав крик нічного птаха, а один раз ми почули під вікном нявчання, що нам довело, що пантера не була привязана.

Вибило на церковному годиннику північ, потім першу годину, другу, третю, а ми все сиділи в мовчанню, чекаючи якоїсь події.

Нагло, біля вентилятора появився блиск, що зараз же згас, однак потім лишився запах олії і розігрітого металю. Очевидно хтось запалив так званий сліпий ліхтарик, за помічу якого можна в темряві бачити, а самому лишитися невидимим.

За кілька хвиль я почув шелест, після чого запанувала довга тиша, хоч запах зміцнювався. Ще пів години уплило без жадного руху. Раптом відчувся якийсь то звук дуже лагідний і ніжний, ніби то пара, що виходить з металевого чайника. Як тільки сей звук почувся міцнійше, Хольмс зіскочив з ліжка, запалив сірник і почав з цілою силою бити палицею по шнурку від дзвінка. — Бачиш Ватсоне? — закричав він. — Бачиш? Я абсолютно нічого не бачив. Коли Хольмс запалив сірник, я почув глухе сичання; однак блиск світла перешкоджував моїм змученим очам побачити, що саме мій товариш бив з такою енергією; міг спостерігати тільки його смертельно бліде обличчя, на яким відбивалося перераження і огида.

Нарешті Хольмс перестав вдаряти по шнурку і дивився на вентилятор, коли нагло перервав нічну тишу такий страшний крик, якого я досі ще ніколи не чув; сей крик перейшов швидко в ревіння, що рівночасно виражало біль, переляк і несамовитість.

Казали потім, що той крик збудив ціле село; в мене захолола кров і я став, як скамянілий, втопивши очі в Хольмса.

Він також дивився на мене. Коли зрештою знову залягла тиша, я крикнув, добуваючи з трудом віддих:

— Що сталося?

— Все скінчено — відповів Хольмс — і може се до кращого. Візьми револьвер і ми зараз увійдемо в покій доктора Ройльот'а.

Поважний і задуманий він запалив лампу і першим вийшов на коритар. Двічі постукав у двері, але не отримавши відповіді, потиснув клямку і, випереджуючи мене, увійшов з револьвером в руці.

Незвичайний вигляд представився нашим очам.

Сліпий ліхтарик, що стояв на столі, освітлював скриню; віко її було відкрито. При столі сидів на деревлянім кріслі доктор Грімсбі Ройльот, убраний в чорний шляфрок, на босих ногах були одягнені турецькі пантофлі.

На колінах лежав батіг, що його ми бачили днем над ліжком. Голова доктора була похилена назад, а очі дивилися в кут стелі. На чолі ми зауважили дивну жовту опаску, в бронзові цяточки, яка оперезувала йому голову. Наш вступ не викликав з боку доктора Ройльот'а найменшого руху.

— Стяжка! Пестра стяжка! — прошепотів Хольмс.

Зробив крок наперед і в тій хвилі дивна прикраса порушилася: трикутна голова огидного вужа повернулася до нас.

Багняна гадюка! — закричав Хольмс. — Найтрійливіший індійський вуж. Доктор вмер за десять хвиль після укушення. Зуб за зуб, око за око. Однак перш за все треба вкинути гадюку до її скрині. Так кажучи, Хольмс взяв батіг з колін трупа, закинув петлю на голову гадюці, забрав її з жажливого педестала, наоколо якого

вона обвилася, заніс витягнуеною рукою до скрині і зачинив віко.

Так вмер доктор Грімсбі Ройльот оф Стоок Морей!

Зайвим є описувати як ми, оповівши правду панні Стоонер, одвезли її ранішнім потягом до улюбленої тітки в Героу. Урядове слідство виказало, що доктор знайшов смерть в той час, як нерозважно бавився небезпечним гадом.

Хольмс повернувши до Лондону, цілковито освітлив мені справу.

— Перші мої висновки — казав він — були помилкові, а се доводить, мій милий, як небезпечно будувати щонебудь, коли бракує даних. Присутність циганів і вираз бідної дівчини „стяжка“ впровадили мене на фалшивий шлях. Я маю тільки одну заслугу, а саме, що змінив цілковито тактику, як тільки побачив, що небезпека не походила ні від дверей, ні од вікна.

Мою увагу швидко звернули, як я тобі говорив, вентилятор і шнурок від дзвінка, що був завішений над ліжком. Відкриття, що шнурок не мав нічого спільного з дзвінком і що ліжко було примцовано до підлоги піддало мені підозріння, що шнурок мусів служити якомусь предмету, що перешедши отвір, зсувався на ліжко.

Очевидно, що мені на думку прийшов вуж, а коли зіставив се з тим, що доктор отримував звірят з Індії, відчував, що я попав на правдивий шлях. Освічений і позбавлений сумління чоловік, що довший час мешкав на Далекім Сході, мусів впасти на помисл ужити отруту, що не

дається до розпізнання шляхом хемічного аналізу.

Слідчий суддя мусів бути надзвичайно уважним, щоби зауважити два дрібних знаки трійливих зубів. Пригадай собі також свист. В такий спосіб доктор очевидно мусів закликати до себе вужа, як тільки наступав день, бо инакше жертви моглиби побачити гадюку. Він витресував його так правдоподібно за помічу молока, що ми знайшли при оглядинах. Далі доктор впускав її через вентилятор, в певности що гадюка по шнурку спуститься на ліжко. Кілька ночей могло минути без наслідків, але раніше чи пізніше гадюка мусила укусити свою жертву.

До такого висновка я дійшов ще до того, як оглядав цю скрині. Присутність скрині і подійника з молоком а також батога з петлею цілковито мене переконало. Мегалевий відголос, що його чула панна Стоонер, очевидно походив від швидкого замикання скрині.

Як тільки я переконався того, я ужив спосіб, щоби дістати остаточний довід. Коли ми почули сичання гадюки, я негайно запалив світло і заатакував її, не трачучи ані жадної хвилі.

— Що і викликало той наслідок, що гадюка пішла назад тією - ж дорогою, якою і всунулась.

— І напала свого пана. Деякі мої удари безперечно попали в неї і гадюка розлютилася остільки, що кинулась на першу особу, яку спіткала. Тому я посередньо мушу відповідати за смерть доктора Грімсбі Ройльот'а, але не можу сказати, щоби ся відповідальність дуже великим тягарем пригнічувала моє сумління.